

Päivi Honkapää: Viides tuuli

Seuraavassa puhetta Päivi Honkapään Viides tuuli –kirjasta sekä fantasiakirjallisuudesta ylipäänsä. Koska haluan jättää löytämisen ilon lukijalle itselleen, en tee juonipaljastuksia.

Kirjan takakansi kertoo tarinasta näin:

Ikivanhan tarun mukaan on neljä vahvaa tuulta, ja viides joka hallitsee niitä kaikkia. Niille ei puhuta, eikä niiden puheeseen vastata. Näin on ollut aina, ja siihen on syynsä. Kautta aikojen tuulia on vartioinut viisas ja arvossa pidetyn Gaiamin kansa. Heidän tuulensa vartijoista yksi on sokea, yksi kuollut ja monet kadoksissa. Aina on kuitenkin ollut uteliaita, joita tarina tarujen kultaisesta kaupungista on ajanut kohti totuutta.

Tämän tarun varjossa on kasvanut myös Sawana, reolainen lammaspaimen ja tarinankertoja, jolla on poikkeuksellinen tapa nähdä ja kuulla asioita, jotka pysyttelevät muilta piilossa. Hän on perinyt kulkijan veren äidiltään ja palaa halusta päästä jatkamaan matkaa, jonka tämä aikoinaan aloitti.

Sawana on kyllästynyt toisilta lainattuihin sanoihin ja tahtoo elää oman tarinansa, vakaana aikomuksenaan karistaa lapsuudenkotinsa tomut jaloistaan ja jättää jälkensä Aikakirjoihin.

Tilaisuus tähän tarjoutuu, kun Metsänreunan kylään saapuu salaperäinen varas Jarren.

Dramaattisten tapahtumien saattelemana kaksikko lähtee matkalle, joka johdattaa heidät aina mahtavalle Tarquelin tuulitornille saakka. Siellä väärät tuulet lentävät rinta rinnan tosituulten kanssa, ja valta ja vastuu punoutuvat kohtalokkaaksi vyyhdeksi. Nuoren Sawanan vaiheista kasvaa vangitseva kertomus oman paikkansa etsimisestä, ihmisten välisistä valtasuhteista ja siitä mitä voi tapahtua jos yksikin askel osuu harhaan.

Viides tuuli sai sukat pyörimään jaloissani innostuksen vuoksi: todella kiinnostava ja laadukas fantasiakertomus. Laatu ilmenee mm. sellaisissa seikoissa kuten että tarinassa ei ole havaittavissa pienintä varjoakaan kerronnallisista kömpelyyksistä, kuten ontuvasta dialogista tai yleensäkin ontuvasta tarinan kerronnasta. Nämä lienevät jossakin määrin myös makuasioita, mutta kyllä kerronnallisissa tyyeissä on eroja, seikka joka osaltaan vaikuttaa myös siihen toimiiko kertomus kokonaisuutena vaiko ei. Viides tuuli toimii kokonaisuutena erinomaisen hyvin. Kertomus on myös kirjoitettu kauniisti – monta kertaa tuli Tove Janssonin Muumikirjat mieleen kun mietin kirjoitustyyliä. Kertomus on kirjoitettu ikään kuin laulavalla tavalla. Lisäksi lauseet ovat sellaisia, että niiden äärelle on välillä pakko pysähtyä. Ne vaativat pysähtymään ja miettimään.

Tarinan henkilöhahmot ovat mielenkiintoisia. Sawana toimii minäkertojana, ja vaikka lukija välillä luulee tuntevansa hänet, paikka paikoin syntyy kuitenkin tuntemuksia siitä, että tyttöä ei tunne laisinkaan. Sama pätee muihin henkilöhahmoihin. Välillä niitä pääsee hyvinkin lähelle, ja välillä ne tuntuvat olevan valovuosien päässä. En osaa selittää mistä tämä tunne syntyi, mutta se oli mielenkiintoinen. Hiljaisuus lienee yksi tuntemuksen syntyyn vaikuttavista seikoista – henkilöhahmot miettivät asioita paljon, esim. miten sanoa jotakin, ja etenkin sitä mitä ylipäänsä on tarpeellista sanoa. Joskus ei välttämättä tarvitse tai pidä sanoa mitään.

Pitäen silmällä sitä fantasiakirjallisuuteen liittyvää termistöä, jota jokin aika sitten esittelin täällä, Viidennen tuulen kohdalla voidaan lähteä liikkeelle siitä, että teos edustaa niin sanottua ”suljettua sekundaaria maailmaa”. Viidennen tuulen maailma on itseriittoinen sekundaari maailma, jolla ei ole yhteyttä primaariin maailmaan. Primaaria maailmaa ei kerronnassa edes ole.

Minua kiinnosti Viidennessä tuulussa erityisesti se, kuinka tarinan fantastinen olemus ikään kuin häivytetään taka-alalle: Sawana on tyttö, jolla on kuulemisen lahja. Olennaista on se, että tyttö pystyy näkemään ja kuulemaan jotakin sellaista, jota suurin osa ihmisistä ei näe tai kuule. Matka jolle tyttö lähtee, perustuu osittain tälle seikalle. Matka ja sen tekeminen nousee kuitenkin jossakin

vaiheessa kuulemisen lahjaa tärkeämmäksi asiaksi tytölle, ja suuri osa kertomuksesta keskittyykin matkan tekoon, paikasta toiseen siirtymiseen. Henkilöhahmot jotka tarinassa esiintyvät, Sawana mukaan lukien, esitetään siten kuin he eläisivät meidän maailmamme kaltaisessa maailmassa, ehkäpä vain satoja tai tuhansia vuosia sitten. Tarinassa ei ole mm. ”örkkejä, velhoja ja noitia”, joita vastaan pitäisi taistella.

Otan asian esille sen vuoksi, että olen tietoinen siitä tietynlaisesta ”velhomaisesta” leimasta, joka fantasiakirjallisuuden ylle helposti ilmestyy, ja haluan painottaa että kaikki fantasiakirjallisuus ei ole samanlaista. Erityisellä ilolla painotan asiaa tällä kertaa, koska Viidennen tuulen kohdalla on kysymys korkeatasoisesta kotimaisesta fantasiakirjallisuudesta, jossa kirjailija on luonut oman itsenäisen fantasiamaailman hyvin realistisine puitteineen. Kertomuksen maailma muistuttaa lähinnä keskiaikaista maailmaa, jossa matkustetaan kävellen, hevoskyydillä tai laivoilla, ja on siinä mielessä tyyppinen fantasiakirjallisuuden maailma, mutta kuitenkin myös realistinen.

Jos pitäisi lokeroida asioita, voisi kai karkeasti yleistää, että fantasian kohdalla on olemassa erilaisia alalajeja, jotka yhdistyvät kattoterminä toimivan fantasia-sanalla. Tolkien-tyyppisen fantasian voinee eritellä erääksi alalajikseen, jonka edustajia on ollut mm. David Eddings, ja nykyään Christopher Paolini järkyttävillä Tolkien apinoineillaan (ikävää sanoa näin, mutta se on kuitenkin totta), joita edustaa mm. Tammen julkaisema Eragon. Harry Potter –sarjan kirjat edustanevat ns. noita-velho-fantasiaa, joka eroaa tolkienilaisesta fantasiasta mm. siten, että Pottereissa liikutaan maailmojen välillä – on olemassa sekä jästien maailma että noitien ja velhojen maailma, joka on jästeille eli meille tavallisille ihmisille näkymätön. Tolkienilainen fantasia käsittääkseni edustaa Viidennen tuulen kaltaista suljettua maailmaa. Siitä en ole aivan varma, onko tolkienilainen fantasia sama asia kuin ns. ”miekka ja magia” –tyyppinen fantasia, jota käsittääkseni edustaa mm. Margaret Weissin ja Tracy Hickmanin aikanaan kirjoittama alkuperäinen Dragonlance –sarja.

Harry Potterin kanssa lukisin siinä mielessä samaan sarjaan Diana Wynne Jonesin teoksia, että niiden Wynne Jonesin tarinat toimivat usein samalla periaatteella kuin Potterit – on olemassa eri maailmoja, lukuisia eri maailmoja – joiden välillä liikkuminen on täysin normaalia. Toisissa maailmoissa noituus ja velhous on täysin normaalia, mutta löytyy myös maailmoja joissa mitään sellaista ei esiinny. Itse asiassa kun ensimmäisen kerran luin Harry Potteria, oli miellelyhtymä Diana Wynne Jonesin Noidan veljeen (kirjoitettu 1970-luvulla) niin voimakas, että plagiointi tuli mieleeni väkisin. Mutta ensimmäisen Potterin jälkeen Potterin tarina lähti kehittymään niin eri suuntaan, että tällaiset ajatukset hävisivät. Ja onhan toki luonnollista saada/ottaa vaikutteita kirjallisuudesta, että eipä asiasta sen enempää. Mainitsin tämän vain lähinnä sen vuoksi, että reaktioni ensimmäiseen Potteriin ja sen mahdolliseen suhteeseen Wynne Jonesin Noidan veljeen oli niin voimakas, että se on jäänyt kirkkaana mieleen. Lisäksi mainitsen asiasta sen vuoksi, että Wynne Jones on ehdottomasti eräs lempikirjailijani, ja mielelläni aina mainostan hänen teoksiaan. ;)

Jos asiaa oikein lähtisi tutkimaan, fantasiakirjallisuudesta löytyisi varmasti paljon eri suuntauksia. Esim. Robert Jordanin Ajan pyörä -sarja, sekä George R.R. Martinin kirjoittama saaga Jään ja tulen laulu edustanevat enemmänkin aikuisten fantasiakirjallisuutta sekä ns. pitkää tarinan kerrontaa. Molemmissa sarjoissa on paljon osia, ja yksi yksittäinen kirja on alkukielellä englanniksi noin 600-700 sivua pitkä. Sitten löytyy Terry Pratchett, jonka tuotannosta en juurikaan osaa sanoa mitään, koska en ole sitä lukenut, mutta käsittääkseni Pratchett ei aivan perinteistä ”miekka/magia” –fantasiaa kirjoita.

Fantasiakirjallisuuden merestä löytyy muutamia kirjailijoita, jotka muodostavat ikään kuin omia saarekkeitaan kirjoittamallaan teoksillaan. Ursula K. LeGuinin Maameren tarinat kuuluvat mielestäni ehdottomasti tähän sarjaan, vaikkakin Maameren tarinoista voidaan varmasti käydä

lopun keskustelu lukeutuvatko ne loppujen lopuksi aikuisten vaiko lasten ja nuorten fantasiakirjallisuuden puolelle. Susan Cooper on selvästi suunnannut etenkin Pimeä nousee – sarjansa lapsille ja nuorille, ja tämän sarjan laskisin omaksi saarekkeekseen fantasian meressä LeGuinin lailla. Cooperin taito kirjoittaa vaikeistakin moraalista kysymyksistä lapsille ja nuorille siten, että lukija tajuaa etteivät asiat aina voi olla mustavalkoisesti ”joko-tai” –asioita, on mielestäni häikäisevä. Samoin Cooperin taito hyödyntää historiaa ja mytologiaa hänen teksteissään nimenomaan tarinaa tukevalla ja vahvistavalla tavalla on suorastaan kadehdittavaa.

Olen tainnut tästä aikaisemminkin mainita, mutta mainitsenpa uudelleen: Suomessa tällaisia LeGuinin tai Cooperin kaltaisia fantasian osaajia on mielestäni harvassa, mutta jokunen löytyy. Tove Jansson kuuluu tähän kategoriaan ehdottomasti Muumi-kirjoillaan, samoin Sari Peltoniemi, ja mielestäni myös Päivi Honkapää Viides tuuli –teoksellaan. He kaikki ovat kirjoittaneet ”erilaista” fantasiaa, joka ei missään nimessä sovi perinteisen fantasiagenren määritelmiin, ja omalla tavallaan kuljettaa ja kehittää genreä eteenpäin. Ennen kaikkea näiden kirjoittajien teksteissä tulee esille jotakin sellaista määrittelemätöntä elämään ja olemiseen liittyvää asiaa, irrallisia sanoja ja pieniä oivalluksia, jotka esiintyvät toisista erillään, mutta jotka irrallisinakin tuntuvat tärkeiltä, ja etenkin jossakin vaiheessa kokonaisuuden muodostaessaan herättelevät lukijaa havahtumaan ”siihen mikä on tärkeää”. Niin käsillä olevassa tarinassa kuin elämässä yleensäkin.

Kuten jossakin vaiheessa tässäkin blogissa on mielestäni ollut puhetta, nykyään on olemassa myös termi spekulatiivinen fiktio, jota monet nykyään käyttävät fantasia- tai tieteiskirjallisuudesta puhuessaan. Sari Peltoniemen teksteistä voisi varmasti puhuakin spekulatiivisena fiktiona, mutta termiviidakon sekavuuden vuoksi viittasin niihin tässä fantasiakirjallisuuden nimellä.

Päivi Honkapään Viides tuuli oli kiinnostava myös sen vuoksi, että se toisaalta edustaa perinteistä fantasiaa, mm. ”questin” eli päähenkilön suorittaman matkan kautta, joka on hyvin tyypillinen perinteisessä, mm. tolkienilaisessa fantasiakirjallisuudessa. Tämän matkan aikana päähenkilö oppii mitä erilaisimpia asioita, kehittyi ihmisenä (= henkilöhahmona), sekä yleensä tutustuu avaraan maailmaan, ja monesti myös valmistautuu hänelle varattuun kohtaloon. Viidennen tuulen osalta toteutui matka ja oppiminen, mutta avointa loppuratkaisua toteutettaessa lukija voi vain miettiä mitä Sawanasta joskus tulee. Minusta avoimen tyypinen loppuratkaisu sopi tarinaan hyvin – koska tietyt asiat kuitenkin saatettiin päätökseen, ja lukija sai tietää kuinka niissä kävi.